

Печенюк М.А.,
кандидат педагогічних наук,
професор Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка
(м.Кам'янець-Подільський)

Музично-творча діяльність мистців Поділля – сучасників Ференца Ліста

У статті розглядається творчість мистців Подільського краю, які проживали у другій половині XIX – на початку XX сторіччя, творчість яких збігається з періодом перебування на Поділлі композитора і піаніста Ференца Ліста.

Ключові слова: Поділля, мистці, композитори, музична творчість.

Невичерпну скарбницю української національної культури складає музична спадщина Поділля. Подільський край багатий музичними традиціями. У Кам'янці-Подільському, який упродовж багатьох століть набув слави культурної столиці Поділля, шліфувалася майстерність багатьох музикантів. Пісенний край завжди приваблював композиторів, фольклористів. Відомо, що записував народні пісні подільського краю Т.Шевченко, який побував на Поділлі у складі Тимчасової Археологічної комісії для виявлення, збирання і публікації історичних документів, старожитностей, фіксації в малюнках пам'яток старовини (1846 р.).

Цікавим є той факт, що майже водночас (1847 р.) з Кобзарем на Поділлі, і саме у Кам'янці, на гастролях побував Ференц Ліст. Про це писав у своїй монографії доктор мистецтвознавства В.Іванов: «Так, за «дідівськими» переказами дізнаємося, що в 1647 році у будинку біля ратуші зупинявся угорський композитор і піаніст-виконавець Ференц Ліст, який проїжджав тоді через Кам'янець і навіть грав перед слухачами на фортепіано» [2, с. 5].

Поет Маврицій Гославський (за походженням поляк) також є близьким до часу події перебування Ф.Ліста на Поділлі (народився Маврицій у містечку Фрампіль (5.10.1802 р., нині с.Косогірка Ярмолинецького району Хмельницької області, помер 17.11.1834 р., Івано-Франківськ). Його родина проживала на Поділлі, спочатку в с.Чорниводи, потім у Нігині Кам'янець-Подільського повіту. У 1812-16 рр. М.Гославський вчився у Кам'янець-Подільській повітовій школі. Тут і почав писати вірші польською мовою, в його поезії оспівувалася краса краю, де народився, пізніше його назвуть польським «співцем Поділля». У 1995 р. вийшла книга «Pieśni Polskie» (Варшава). У розділі «Народні пісні» знаходимо пісню «Dumka na wygnaniu» («Думка на засланні») на слова М.Гославського [5, с. 44].

Український поет і композитор-аматор Бонковський Діонісій Федорович (16.06.1816 р., с.Вороновиця, тепер смт. Вінницької області, помер після 1869 р.), який вчився і працював у Кам'янці-Подільському, міг бути свідком перебування Ф.Ліста на Поділлі. Дотепер великою популярністю користується пісня Д.Бонковського «Гандзя», яку назвали народною, її виконують співаки-аматори і професіонали.

У Кам'янці-Подільському жив Михайло Адамович Завадський (7.08.1828, с.Михайлівці, тепер Ярмолинецького району Хмельницької області. Помер 17.03.1887 р. у цьому ж селі), польський і український композитор, педагог, працював учителем співу. Займався творчою діяльністю, зробив значний внесок у розвиток камерно-інструментальної музики. Вперше в історії фортепіанної музики звернувся до жанру рапсодії. Завадський – автор понад 500 творів. Його оригінальні твори, присвячені українській тематиці, – «Танці українських русалок», п'єса «Привітання степу», вокальні твори «Бурлацька пісня», «Запорожець» та ін.

З 1849 року в Кам'янець-Подільській духовній семінарії навчався Степан Васильович Руданський (6.01.1833 (6.01.1834), с.Хомутиці – 21.04. (3.05) 1873, м.Ялта). Тут він захопився поезією, записував народні пісні, перекази, легенди, які побутували у Подільській губернії. Фольклор для С.Руданського був могутнім стимулом для власної творчості. У Кам'янці він написав свій перший твір «Сирота я безродний» (1856 р.). Його шість балад та чотири вірші-романси також написані у Кам'янці. На основі подільського фольклорного матеріалу С.Руданський написав цикл поезій «Лірникові думи», друге їх видання вийшло під назвою «Байки світові в співах». Перебуваючи у Петербурзі, написав поезію «Повій, вітре», яка стала народною і облетіла весь світ.

Польський педагог, композитор і фольклорист Коципінський Антон Гіацинтович – уродженець села Андрихув, що поблизу Кракова (1816 – 14(26) 05.1866), навчався у Львові. З 1845 до 1849 року жив у Кам'янці-Подільському (саме в цей час Ф.Ліст відвідав Поділля). Працюючи у музичному магазині, розповсюджував музичні інструменти, літературу, займався педагогічною, композиторською діяльністю та збиранням фольклору. В 1855 році переїхав до Києва, де (1862 р.) упорядкував збірку

під назвою «Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Україні і Малоросії». Дотепер звучать народні пісні в опрацюванні А. Коципінського, серед них – подільська народна пісня «Гандзя», «Ой під вишнею», «Чом я в лузі не калина була» та багато ін. У нього навчався гри на фортепіано В.Заремба з Дунаєвця, згодом відомий піаніст, педагог і фольклорист.

Під час перебування Ф.Ліста на Поділлі В.Зарембі – майбутньому педагогові, піаністу і композитору було лише 14 років (15 (27). 06.1833, м.Дунаївці Хмельницької обл. – 11 (24) 1902 р., м.Київ). Оскільки музичну освіту здобував у місті Кам'янці-Подільському (був учнем А.Коципінського), ймовірно є те, що В.Заремба мав можливість бачити і чути Ф.Ліста. З цього приводу на науковців чекає копітка робота стосовно зв'язків подолян із творчістю західно-європейських композиторів. В.Заремба після навчання на деякий час виїжджав до Польщі, а в 1854 р. повернувся до Кам'янця-Подільського і впродовж кількох років працював учителем гри на фортепіано. З юнацьких років, як і його вчитель, збирав і записував народні пісні. З 1856 року працював у Житомирі, потім у Києві, де опрацьовував народні пісні для голосу з фортепіано («Гей ви, хлопці, славні молодці», «Ні, мамо, не можна нелюба любить», «Стоїть гора високая», «Сонце низенько, вечір близенько», «Дивлюсь я на небо», «Де ти бродиш, моя доле» та багато інших), які донині користуються популярністю. В.Заремба написав понад тридцять пісень на слова Т.Шевченка, видав збірку «Пісенник для наших дітей», збірку фортепіанних п'єс для дітей «Маленький Падеревський», куди увійшли полегшені переклади уривків з опер польських композиторів, творів Ф.Шопена та власні твори. Разом з композиторами XIX ст. подолянин Владислав Заремба займав помітне місце у мистецькому житті України, своєю діяльністю сприяв збереженню і розвитку української музики.

Кам'яниччина багата музикантами-педагогами, які, крім організації музичної освіти, займалися виконавством, писали музику, збирали музичний фольклор. Одним із таких був Ганицький Тадеуш (Тадей) Діонісович (22.07.1844 – 22.07.1937). У 1903 р. організував музичну школу у місті, про яку писала свого часу українська, польська, німецька, французька преса. Народився він поблизу старовинного міста-фортеці Бар у дрібномаєтковій сім'ї поміщиків Ганицьких, власників села Чемериси Волоські (тепер село Журавлівка Барського району Вінницької області). Діоніс Ганицький та його дружина, музиканти-піаністи, виховали двох синів Тадеуша та Ігнаці, які присвятили своє життя музиці. Тадеуш виявив музичне обдарування з трьох років, у 5 років він уже грав на роялі і читав ноти, а у 8 років розпочав навчання гри на скрипці.

Вчився Т.Ганицький у Кам'янець-Подільській та Одеській гімназіях, мав бажання продовжувати навчання у вищій школі, але після польського повстання 1863 р. царський уряд вживав жорстких заходів щодо поляків. Тому довелося їхати у Відень (Австрія). Там упродовж 1868-72 рр. навчався у найкращого скрипаля Якова Донта. Навчання музики продовжував у Берліні в Королівській Вищій музичній школі у відомого на той час музиканта Йоахіма, після закінчення школи став її професором. Згодом виступав у складі всесвітньовідомого оркестру «Берлінський симфонічний» та оркестру «Більзе». Концертне турне, яке Т.Ганицький здійснив Німеччиною як скрипаль, принесло йому величезну славу. Потім – робота у Лодзі спільно з братом Ігнаці. Тадеуш відкрив там музичну школу. За кордоном він славився як виконавець і організатор, йому пророкували гарну кар'єру, але він мріяв про заснування шкіл на Батьківщині. І лише у 1901 р. брати Ганицькі повернулися на рідну землю, продали Чемериси і за виручені гроші відкрили 2 музичні школи: Ігнаці – в Барі, Тадеуш – у Кам'янці (1903 р.) з класами роялю, скрипки, співу, віолончелі і декламації. У перший рік набрали лише 60 учнів, а через два роки їх вже нараховувалося 131. Дуже часто відбувалися концерти. За три роки школа заробила біля 6 тисяч рублів. Усі гроші віддавали бідним учням усіх навчальних закладів міста та убогим родинам. Не пройшло й десяти років, як Кам'янець-Подільська музична школа набула гарної слави. З неї вийшла співачка Марія Байер, її закінчив скрипаль Сигізмунд Шварценштейн. Випускники школи вступали до Варшавської, Берлінської, Паризької, Празької, Київської, Санкт-Петербурзької та ін консерваторій. Викладацький склад школи поповнювали викладачі різних консерваторій – М.Пегліна (випускниця Московської консерваторії), В.Дальський (Рибальченко) (випускник Паризької консерваторії), З.Комінек (чех за національністю, випускник Празької консерваторії), який до кінця свого життя пропрацював у місті разом з Т.Ганицьким. З нагоди 10-річчя школи організовується симфонічний оркестр (диригент Т.Ганицький) і група виконавців камерної музики (диригент З.Комінек).

Очолюючи музичну школу, Т.Ганицький мріяв про створення шкіл, у яких діти могли б навчатися музики у всій губернії, а керівництво організацією музичної освіти здійснювало б Подільське музичне товариство. У 1907 р. під його керівництвом організовується Товариство у кількості 6 осіб, до якого увійшли Б.Старорипінський, С.Лісневич, професор С.Грохольський та графиня Дунін-Борковська (родичка української письменниці Наталени Королеви). Члени Товариства розробили Статут, встановили розмір членських внесків (2 руб.). З цього часу бере відлік Подільське музичне товариство, робота якого то занепадатиме, то активізовуватиметься і яке згодом носитиме ім'я Миколи Леонтовича.

Відомо, що, працюючи в школі (профшколі, музичному технікумі), Т.Ганицький написав чимало творів для фортепіано, а також для скрипки з фортепіано, навчальні підручники для скрипалів. У книзі «Музыкальная школа О.Д.Ганицкаго» (1903-1913) зазначено, що на концерті 5.10.1927 року дочка славнозвісного мецената театру лікаря Едмунта Гольдентрестера, талановита піаністка виконувала вальс Тадеуша Діонісовича [3, с. 14-15]. Ухвалою одинадцятої сесії Кам'янець-Подільської міської ради IV скликання від 8 квітня 2003 року дитячій музичній школі присвоїли ім'я її засновника Т.Ганицького.

Поділля – Батьківщина славетних музикантів минулого і сучасності: Л.Липковської, З.Рибчинської, Л.Сироти, народних артистів України –диригента оркестру народних інструментів України В.Гуцола, диригента хору Національного радіо Л.Шавловської, співаків М.Кондратюка, В.Зінкевича, М.Гнатюка, В.Степової, молодих виконавців, лауреатів багатьох мистецьких – скрипала Т.Яропуда, піаністів І.Алексійчук, Ю.Кота та багатьох інших

Високим художнім рівнем виділяється творчість сучасних композиторів М.Балеми, О.Беца, О.Дудара, В.Кравчука, Б.Ліпмана, О.Лукіна, М.Люшні, А.Потапова, І.Пустового, Р.Суров'яка, З.Яропуда. Серед усіх яскраво виокремлюється творчість М.Балеми. Він автор народної опери «Вічний етап», симфоній, симфонічної поеми «Поділля», сюїти «Шевченкіана» («Причинна», «Катерина», «Думи мої»), дитячої сюїти «Весна на Поділлі», дитячої хорової сюїти «Тосі-тосі», циклу вокально-хорових творів, зокрема «Козацькому роду нема переводу», «Гетьмани», «Защечебче соловейко», «І серцем лину», «Стоїть козак на чорній кручі», «Орися ж ти, моя ниво», триптиха «За стінами ранку», багатьох фольклорно-етнографічних композицій, концертних п'єс, популярних пісень на власні вірші та поезії українських авторів «Ти мій сон золотий», «Невгасима любов» (на слова П.Карася) та ін. А найбільш популярною стала пісня композитора «Козацькому роду нема переводу». Пройнята шляхетним духом вольності, ця пісня облетіла Землю, набувши значення візитівки (Є.Белова) Поділля [1].

Талановиті музиканти Подільського краю – сучасники Ф.Ліста – творили зразки вокально-хорової, інструментальної музики, активно збирали та опрацьовували музичний фольклор, пропагували музичну культуру, в цьому велику роль відігравали творчі зв'язки подільців із західноєвропейськими музикантами, це знаходить продовження у творчості сучасних мистців краю.

Список використаних джерел та літератури:

- 1.Богдан Є.Є. У великому світі музики / Євгена Євгенівна Богдан // Рад. Поділля. – 1986. – 3 жовтня.
- 2.Іванов В.Ф. Тадеуш Ганицький (1844-1937). Монографія / Володимир Федорович Іванов. – Кам'янець на Поділлі – Миколаїв – Вінниця. – 2007. – С. 5.
- 3.Музыкальная школа О.Д.Ганицкаго (1903-1913). / составитель А.Гольдман : издание автора. – Каменець-Подольськ : Б.Байнбаума, 1913. – С. 14-15.
- 4.Печенюк М.А. Музиканти Кам'яниччини / Майя Антонівна Печенюк // Репертуарно-біографічний довідник. – Хмельницький : Поділля – 2007. – С. 3.
- 5.Pieśni i śpiewki Polskie / Wyboru utworów dokonał : Mieczysław Borkowski. – Warszawa : Dom wydawniczy ABC, 1995. – P. 44.

Аннотація

В статті розглядається творчість майстрів Подільського краю, які проживали во второй половине XIX – в начале XX века, творчество которых совпадает со временем пребывания на Подолье композитора и пианиста Ференца Листа.

Ключевые слова: *Подолье, мастера, композиторы, музыкальное творчество.*

Abstract. Der Artikel befasst sich mit Werken von Künstlern Podillya, die in der zweiten Hälfte des neunzehnten – Anfang des zwanzigsten Jahrhunderts wirkten, in diese Zeit fällt auch der Aufenthalt in unserem Land von Komponisten und Pianisten Franz Liszt.

Schlüsselwörter: *Podillya, Künstler, Komponisten, musikalische Werke.*